

УТИЦАЈ НУКЛЕАРНОГ ОРУЖЈА НА ОРГАНИЗАЦИЈУ КОМАНДНОГ МЕСТА И ВЕЗУ

Онеспособљење или дезорганизовање команде противничке јединице уништењем њеног командног места (КМ) претстављало је врло важан задатак и у условима примене класичног оружја. Но, с обзиром на дејство тог оружја, овај задатак се могао ређе, и то само делимично остварити. А пошто у условима примене нуклеарног оружја, добро усмерен атомски пројектил може врло лако уништити или онеспособити КМ сваке јединице, (разуме се ако се не налази у сигурним склоништима), и на тај начин је оставити без органа који њом управља, то ће КМ виших тактичких и оперативних јединица бити врло рентабилни циљеви за дејство нуклеарним оружјем, с обзиром на последице, њихово уништење биће понекад рентабилније него, на пример, уништење једног батаљона, па и неке веће јединице.

КМ се може успешно тући атомским пројектилом само онда ако се зна рејон његовог размештаја, те предузимање што потпунијег и свестранијег маскирања претставља прву меру заштите сваког КМ. Жичне линије, разни трагови кретања возила и жив саобраћај у рејону КМ су основни знаци за откривање тог рејона, а њихово потпуно отклањање не претставља никакав проблем. Другу меру заштите КМ претставља укопавање свих органа команде, као и људства и средстава везе у рејону КМ, јер ће при добром укопавању претрпети много мање губитака од дејства атомског пројектила. Но, иако укопавање органа команде, људства и средстава везе (уз умешно и свестрано маскирање рејона КМ) обезбеђује релативно солидну заштиту од дејства атомских пројектила, ипак је потпуна примена укопавања могућа само при извесној стабилизацији фронта, која омогућава израду склоништа са одговарајућом покривком (која штити од дејства атомског пројектила), а што је најчешће немогуће остварити при нормалним условима у савременим борбеним дејствима која се одликују великом динамичношћу. Најзад, постоји могућност да се рејон КМ открије после извесног дејства са развијеног КМ, у првом реду услед радиопредаје која, ма колико била ограничена, ипак омогућава да се помоћу радиолокације одреди рејон КМ. Према томе, може се закључити да само маскирање рејона КМ и израда склоништа за људство и средства на КМ неће бити у стању да сачувају команду од дејства

атомског пројектила, те треба предузети и друге мере да би се команда (или део команде) потпуно заштитила од дејства атомског пројектила и тако омогућило непрекидно управљање борбом.

Једна од мера, која би по моме мишљењу загарантовала успешно управљање борбом и у условима употребе нуклеарног оружја, била би подела команде јединице на два дела од којих би сваки био у стању да самостално руководи борбеним дејствима потчињених јединица, па ће зато овај случај и бити предмет даљег разматрања. Да би се команда јединице могла поделити на два самостална дела, морала би у свом саставу имати потребне органе за командовање који ће моћи организовати два КМ (у даљем разматрању ова КМ називаћемо главно и резервно, јер би она и имала такве улоге). Међусобна удаљеност ових КМ требало би да је толика да се једним атомским пројектилом не могу оба уништити, а то значи 3—5 км. Просторија за размештај оба КМ требало би да је таква да олакшава заштиту од нуклеарног оружја (просторије на којима нема делова борбеног поретка, на којима је лако изграђивати склоништа за смештај људства и средстава, на којима је обезбеђено добро маскирање, итд.). Део команде на резервном КМ морао би стално бити у току борбене ситуације, тако да може сваког момента примити командовање јединицом у своје руке.

Поставља се питање на који би се начин најлакше могла остварити идеја о стварању два дела команде, способна за самосталан рад. За ово постоји више могућности, од којих ћемо разматрати само оне које нам изгледају најприступачније.

Најједноставније решење, свакако, би било ако би се формациски састав команде толико ојачао да би се из ње могла створити два самостална дела са свим органима за командовање (са одељењима — отсецима, начелницима родова, органима позадине и сл.). На овај начин би се могла огарантовати непрекидност у командовању и на случај да једно КМ буде уништено, али би овакав састав команди (иако не удвостручен) био неприхватљив због гломазности, смањене покретљивости и сл. А с обзиром да би део команде на резервном командном месту (КМ) стварно дејствовао само онда када би део на главном КМ био уништен или онеспособљен, очигледно је да би већи део команди (с обзиром да је немогуће претпоставити да ће у неком дужем временском периоду све команде бити изложене дејству атомских пројектила) на РКМ био стално неискоришћен. А држање толиког броја старешина у саставу команди које немају одговарајуће дужности, неприхватљиво је. Због тога се може рећи да би ово решење било нецелисходно.

Друга варијанта овог решења била би да се ојача команда само у толикој мери да би се на РКМ могао одредити неопходан број старешина потребних за евентуално преузимање команде (заменик начелника штаба са најнужнијим бројем лица из састава оперативног и обавештајног одељења, и претставници родова и служби са најпотребнијим техничким особљем). Дакле, на РКМ налазио би се само

минималан број лица потребних за руковођење борбеним дејствима. Ово би захтевало повећање формациског састава команде само за извешан мањи проценат —што би могло бити прихватљиво. Ако се притом узме у обзир чињеница да ће вероватно извешан број старешина и на КМ које буде изложено дејству атомског пројектила остати способно за даљи рад, њиховим доласком на РКМ ојачао би се део команде који већ тамо постоји, и тако би се створила команда која би могла успешно руководити борбеним дејствима. Колико би по овој варијанти требало ојачати постојећи састав команди могло би се утврдити детаљнијом анализом и студијом бројног састава, задатака појединих органа команде, итд.

Друго решење би се базирало на чињеници да је непрекидан рад старешина у саставу команде немогућ, те се извешан део мора одмарати док остали раде. У неким армијама иде се толико далеко да се предвиђа рад у три смене, од којих једна ради, друга се одмара, а трећа је у извесној врсти приправности, спремна да сваког момента ступи на рад. Но, и без овакве праксе сигурно је да ће увек постојати извешан број старешина који се одмарају, па ако би се ово вршило на РКМ, на њему би увек постојао приличан број старешина који би био заштићен од евентуалног дејства атомског пројектила на главно КМ. Међутим, раније је речено да део команде на РКМ мора стално бити у току ситуације да би могао у сваком тренутку преузети командовање, те би на први поглед изгледало да је немогуће сагласити одмарање са непрекидним праћењем ситуације. Али, ако би се ово организовало тако да само део старешина на РКМ на смену прати ситуацију и стално се обавештава о намерама команде на главном КМ, а остали се одмарају, решило би се и ово питање које, свакако, захтева детаљнију анализу рада у вези са обезбеђењем неопходног одмора и истовременог праћења ситуације са РКМ. Ако се при овоме узму у обзир и преостале старешине са главног КМ, на РКМ би се на овај начин обезбедила команда која би била у стању да руководи борбеним дејствима иако под тежим условима.

На основу анализе изнетих решења изгледа да би ово последње било најприхватљивије, уз евентуално минимално ојачање команди људством које би се налазило на РКМ и било у току борбене ситуације и планова команде на главном КМ. Овим незнатним ојачањем обезбедио би се и неопходан одмор свих припадника команде.

Посебно би требало размотрити питање потребе постојања II дела команде и у условима употребе нуклеарног оружја. Очигледно је да би уништењем II дела команде било онемогућено правилно материјално обезбеђење и збрињавање трупа, што би се могло избећи постојањем два II дела команде, упућивањем његових органа у састав команди на КМ и РКМ, или упућивањем на РКМ само оних органа из састава II дела команде који се одмарају, као што се то ради и са органима I дела команде на КМ. Међутим, постојање два II дела команде било би неостварљиво, поред осталог и због тешкоћа

у успостављању и одржавању везе, јер би сваки од њих морао бити везан са оба КМ као и међусобно и са базом. Упућивање на РКМ само органа из састава II дела команде који се одмарају, не би било целисходно, с обзиром на удаљеност II дела команде, као и потребна средства за везу ових органа на РКМ са рејоном размештаја II дела команде и базом. Према томе, било би најцелисходније упутити органе из II дела команде у састав главног и резервног КМ, јер би се тиме и једном и другом делу команде омогућило сигурније командовање у свим приликама — што изискује укидање II дела команде.

Стварање на резервном КМ такве команде која би била у стању да руководи борбеним дејствима у случају уништења команде на главном КМ изискује, свакако, њено ојачање у људству и средствима везе. РКМ би морала имати везе са КМ, претпостављеном командом, потчињеним и садејствујућим јединицама, што изискује постојање посебне јединице за везу, пошто се људство и средства за везу са главног КМ не би могли за ово одвојити. Резервни КМ би требало обезбедити на исти начин као и главно, што би се остварило постојањем заштитне јединице која би била одговорна за ово обезбеђење. На овај начин, стварањем посебне заштитне јединице и још једне јединице за везу, команда јединице, у целини, постала би знатно гломазнија. Међутим, пошто се и рејон распореда II дела команде већ обезбеђује заштитном јединицом, то би његовим укидањем заштитна јединица, која га је обезбеђивала, могла бити употребљена за обезбеђење РКМ чиме би се избегло стварање посебне заштитне јединице. Питање ојачања јединице за везу биће разматрано у другом делу чланка, док анализа питања инжињерског обезбеђења КМ и РКМ, организације исхране и осталог излази из оквира овог чланка.

У литератури се могу наћи и другачија мишљења о обезбеђењу непрекидности командовања у условима примене нуклеарног оружја, која полазе од поставке да не треба вршити никакво ојачање команди и јединица које раде за њихов рачун нити мењати устаљен распоред елемената командовања. Једно од ових мишљења састоји се у томе да се заштита од дејства нуклеарног оружја може остварити деконцентрацијом органа команде на КМ и елемената ЦВ у склопу опште деконцентрације јединица. Изгледа ми да би овакво решење било неприхватљиво из разлога што би деконцентрација појединих органа команде на отстојања која обезбеђују заштиту потпуно онемогућила рад команде као целине. Друго решење се мири са могућношћу уништења или онеспособљења команде на КМ, с тим што предвиђа да би се и после овога могло обезбедити какво-такво командовање ако би се одредила команда једне од потчињених јединица (на пример, у оквиру корпуса команда једне дивизије), која би, у случају уништења претпостављене команде, преузела командовање целом јединицом. Да би се одређеној јединици, у овом случају команди те дивизије, олакшао рад, предвиђа се да се штаб артиљерије корпуса размести толико далеко од КМ да не може бити уништен заједно са њим (тј. на 3—5 км).

У случају уништења КМ, овај штаб би отишао на КМ одређене дивизије и тамо се укључио у рад на командовању корпусним јединицама. Сматрам да се ни ово решење не може прихватити због тога што одређена команда дивизије не би могла бити у току корпусне ситуације нити познавати намере команде корпуса у толикој мери да би могла наставити успешно командовање корпусним јединицама (поред командовања својим јединицама), а и кад би то била у стању; постојеће везе те дивизије (са претпостављеном командом и корпусним јединицама) уопште не би омогућавале командовање. Сем тога, питање је да ли би се редован рад начелника артиљерије са органима команде корпуса могао успешно одвијати са толиког отстојања.

*

Нуклеарно оружје може испољити свој утицај на везу на два начина: на средства везе (у погледу могућности примене појединих средстава везе) и на организацију везе (у погледу прилагођавања организације везе раду у новим условима да би се обезбедила непрекидност командовања).

Утицај нуклеарног оружја на поједина средства везе и могућност њихове примене обрађен је у чланку „Средства везе у атомском рату“ (Војно дело бр. 3 за 1956 годину). Но изгледа ми да би се о извесним поставкама у овом чланку, које се односе на могућност примене жичних и радиосредстава, могло дискутовати.

Наиме, тачна је поставка да радиосредства, с обзиром на своје особине, најбоље одговарају у условима примене нуклеарног оружја. Ово првенствено зато што између радиостаница не постоји проводник (жица) који би био осетљив на дејство нуклеарног оружја, нити то дејство утиче на простирање електромагнетних таласа. Но, са друге стране, радиопредаја — нарочито преко радиосредстава са кружним зрачењем електромагнетних таласа — претставља један од основних и врло сигурних података за одређивање рејона размештаја команди, па према томе и јединица. Због овога радиопредаја преко таквих средстава мора бити још више ограничена, нарочито у оквиру команди виших тактичких и оперативних јединица које претстављају рентабилан циљ за дејство нуклеарним оружјем. Ово ограничење је потребно и због могућности прислушкивања радиосаобраћаја, које у условима употребе нуклеарног оружја има велики значај, те је потпуно оправдано да јединица која није ступила у борбу и чије присуство непријатељ још није открио не сме користити радиосредства, већ се мора ограничити на примену других средстава везе. Стога је ова околност од битног утицаја и на коришћење радиосредстава при употреби нуклеарног оружја.

Исто тако је тачна поставка да жичне линије које су осетљиве и повредљиве од дејства класичног оружја, то постају у много већем степену при дејству нуклеарног оружја. Но, треба имати у виду да ће употреба атомских пројектила на бојишту вероватно бити ограничена

на одређене циљеве и просторије, те ће у оквиру оперативних јединица бити низ просторија, као и команди јединица, и установа, које неће бити изложене дејству нуклеарног оружја. С обзиром на ово и мере које се у погледу коришћења жичних линија предузимају још у миру (изградња обилазних праваца, обезбеђење ПТТ линија у рејонима градова, изградња мреже подземних каблова, коришћење каблова отпорнијих на топлотно дејство нуклеарног оружја и сл.), а нарочито имајући у виду наведене недостатке радиосредстава, мислим да би и у условима употребе нуклеарног оружја требало предвидети употребу жичних линија у пуном обиму, а њихову осетљивост и повредљивост надокнадити радиорелејним линијама.

Коришћење жичних средстава везе код нижих тактичких јединица у току борбених дејстава у условима употребе нуклеарног оружја, због њихове растреситости и покретљивости, моћи ће се применити само у ограниченом обиму, док ће радиосредства имати широку примену. Ограничења у радиосаобраћају која важе за оперативне и више тактичке јединице овде се не могу применити, а за њима не постоји ни нарочита потреба, јер се радиопредаја у овим јединицама врши обично када су оне у непосредном додиру са непријатељем, те их он не може тући атомским пројектилима због опасности за своје јединице.

Организација везе условљена је могућношћу примене појединих средстава везе, распоредом и саставом елемената командовања, наменом и задатком појединих елемената борбеног поретка, распоредом позадинских установа, итд. У разматрању само једног од ових елемената — утицај распореда елемената командовања на организацију везе — поћи ћу од поставки изнетих у првом делу овог чланка, тј. да постоје КМ и РКМ и да је II део команде укинут. Пошто је у циљу обезбеђења непрекидности управљања борбеним дејствима потребно да свако КМ располаже средствима за све потребне везе (са потчињеним, суседним и садејствујућим јединицама, претпостављеном командом и базом) и да на њему постоји посебан центар везе, то би у оквиру борбеног поретка сваке јединице у целини постојале двојструке везе. При том би на главном КМ центар везе био у сталном дејству, док би на резервном КМ био спреман да отпочне дејство сваког момента. Поред овога, морала би се организовати веза између оба КМ. На тај начин, оба КМ претпостављене команде била би везана са оба КМ потчињених јединица. Овако организована веза обезбеђивала би командовање и при уништењу команде на једном од КМ.

Пошто би потребе командовања и у условима употребе нуклеарног оружја остале углавном исте, то сматрам да би садашњу концепцију о организацији везе по линији КМ требало, у основним цртама, и даље задржати (у погледу примене појединих врста везе, броја канала везе са појединим командама и установама и сл.), с тим што би отпала потреба за везом са II делом команде. На основу изнетог сматрам да би досадашњи састав јединице везе за потребе команде на главном КМ

могао, углавном, остати непромењен, с тим што би требало повећати број радиорелејних линија на рачун жичних линија, а ово повећање у погледу броја људства и количине материјала — уствари би претстављало смањење јачине јединице везе у целини. Међутим, ако би се хтело да се са РКМ обезбеди командовање у потпуности као и са КМ, то би за њега требало организовати приближно исти број канала везе као и са главног КМ, што би захтевало двоструко повећање људства и средстава за радио, жичну и курирску везу. Ово би, по моме мишљењу, било нецелисходно, јер би се и са мањим бројем канала везе са РКМ могао углавном обезбедити континуитет у командовању. Но, пошто би у овом случају могућност непрекидног управљања борбеним дејствима била донекле умањена, то се намеће потреба да потчињене јединице у условима употребе нуклеарног оружја дејствују са више самосталности, а веза са њима да буде у стању да обезбеди давање директива за њихово дејство и примање од њих важних извештаја. Притом, с обзиром на важност правовременог материјалног обезбеђења и збрињавања јединица, мора бити довољним бројем канала осигурана веза РКМ са позадинским установама. А пошто укидањем II дела команде остаје на расположењу јединица везе која је послуживала ЦВ у саставу II дела команде, то би њено људство и средства без икаквог појачања могли обезбедити везе КМ и РКМ са базом. За остале везе са РКМ морале би се јединице везе појачати у извесном степену људством и средствима, а у обиму који се види из даљег излагања.

Да би се обезбедило командовање потчињеним јединицама на раније изложен начин, као минимум везе која би им се морала обезбедити биле би радиовеза у 1—2 канала и веза куририма на брзим превозним средствима (авиони, хеликоптери, мотоцикли и сл.). Овај минимум не би давао шире могућности командовању, али би, свакако, задовољио најосновније потребе командовања за извесно време, јер је и у прошлом рату било доста случајева да се и са овако оскудном везом успело за извесно време руководити борбеним дејствима и крупнијих јединица.

РКМ мора имати сигурну везу са КМ ради добијања података о развоју ситуације, одлукама и намерама команданта и сл. За ову везу могла би се користити жична и курирска средства, јер она обезбеђују брзо и тајно преносење обавештења, док радиовеза не би долазила у обзир због опасности откривања рејона РКМ. Изузетно би се могла, као резервно средство, користити једнострана радиопредаја (КМ—РКМ) која би се примењивала углавном при већем нарушавању жичне везе.

Да би се обезбедиле овакве везе, требало би постојеће јединице везе ојачати радиосредствима са приближно 40—50%, куририма са 100% и незнатном количином ТТ апаратура. Са извесним ојачањем ЦВ на РКМ са ТТ средствима могао би се обезбедити извесан број канала везе по радиорелејним и жичним линијама које су постављене

за потребе команде на КМ. У овом циљу би крајње радиорелејне станице за везу са претпостављеном и потчињеним командама требало постављати довољно далеко од КМ (око 5 км) да не би биле уништене дејством атомског пројектила усмереног на КМ. Од ЦВ на РКМ до ових станица поставили би се каблови који би се укључили у станице тек после уништења или онеспособљења команде на КМ. Исто тако је могуће најважније жичне линије поставити преко РКМ и тим путем остварити изванредан број канала везе са јединицама до којих су успостављене те линије. Истина, оваквим коришћењем радиорелејних и жичних линија појавиле би се извесне тешкоће при успостављању везе са РКМ, али би се то благовременим предузимањем извесних припрема могло релативно лако отклонити.

Резерва средстава везе требала би да се налази на РКМ, јер би ту била много сигурнија од непријатељског дејства него на КМ. Од момента уништења или онеспособљења команде на КМ ова средства би се слободно могла искористити за потребе РКМ, па би, при планирању везе за РКМ, и ово требало узети у обзир.

Наведеним ојачањима јединице везе и коришћењем резерве средстава везе могле би се са РКМ обезбедити доста сигурне везе са свим командама и јединицама. А узимањем у обзир и извесног броја средстава која ће вероватно остати неоштећена у ЦВ на КМ, може се ова веза још више побољшати.

Чињеница је да у условима примене нуклеарног оружја све јединице морају бити што покретљивије, што се постиже, с једне стране, применом одговарајућих транспортних средстава, а с друге стране, смањењем броја људства и борбених средстава јединица. Зато би повећање јединица везе људством и средствима изгледало као да је у супротности са овим захтевом. Међутим, познато је да се при извођењу борбених дејстава јединица везе никад не размешта на једном месту, нити се креће као једна целина. Она једним делом образује ЦВ (на КМ и РКМ), а другим поставља жичне и радиорелејне линије, па је зато растурена на великој просторији, а самим тим и довољно деконцентрисана. Сем тога сви ти делови јединице везе морају бити снабдевени одговарајућим транспортним средствима за превоз људства и материјала. Према томе, извесно повећање броја људства и средстава везе, које је неизбежно за образовање ЦВ на РКМ, неће се штетно одражавати на покретљивости јединица везе. А ако би се људство и материјал за жичне линије делимично смањили за рачун радиорелејних линија, онда до повећања јединице везе скоро не би ни дошло.

Пошто се још нису искристалисала гледишта у погледу осталих чиниоца који су од утицаја на организацију везе (постројавање борбеног поретка и начин дејства његових делова; организација садејства; распоред позадинских установа и сл.), то ови утицаји нису ни разматрани, већ само утицај распореда елемената командовања. Изнете поставке у овом чланку претстављају само једно мишљење које је свакако за дискусију.